

Läst bok:

Birgitta Lundblad (2008) *Engeltofta från grosshandlare till nutid*

På nystilarnas tid

Birgitta Lundblad har skrivit en vackert utformad publikation eller häfte om Engeltofta - den herrgårdsliknande byggnad alla Gävlebor känner från olika sommarevenemang. För den som har lyckan att ta sig hit från sjösidan möter en märklig sommarvilla inbäddad i grönska på Norrlandets kust. Fast ordet sommarvilla känns i detta fall inte helt rätt, när det gäller ett så självmedvetet hus med sitt torn, sin särskilda arkitektur, trädgård och ångbåtsbrygga med lusthus. Vi möter här en byggnad i sten med en ljusputsad exteriör med nyantika stildrag enligt författaren Lundblad. Vi ser en rik fasadutsmäckning, fönster av olika form med fönsteröverstycken, pilastrar, profilerade taktassar och mycket mer. I brist på bättre skulle vi kunna kalla stilen *historism*. Man lånar friskt från historien för att skapa en känsla i syfte att dramatisera arkitekturen. Mina tankar går snarast till de stiliga renässansvillorna skapade i Norra Italien av arkitekten Andrea Palladio för 500 år sedan. Med samtidigt är det något annat. Vad? Man måste fråga sig om det fanns en förebild på närmre håll i tid och rum?

Engeltofta- ett populärt utflyktsmål

Till anläggningen hörde flera byggnader, såsom lusthus, trädgårdsmästarbostad, brygga, badhus och växthus. De två sistnämnda är nu rivna skriver författaren. Hon visar även i denna publikation att hon är en duktig som arkivforskare och verkar närmast som folklivsforskare än arkitekturhistoriker? Författaren presenterar nämligen inte bara material om huset utan också det liv som levts här och i staden. Birgitta Lundblad är också lite av spårhund och finner glädje i att följa de många spår som leder fram till att olika ägares hus byggs. Det blir kartor, många fotografier, menyer, tidningsannonser i rikt mott. I fokus står givetvis Engeltofta men också den grosshandlarfamilj som var anläggningens första byggherre. Vi får möta grosshandlare Bengt Gustaf Kronberg och hans fru Sara Augusta som år 1882 uppförde sin representationsbostad och sommarnöje. Den utgör tillsammans med familjens bostad i Gävle ett exempel på vad en förmögen grosshandlarefamilj kunde inneha vid sekelskiftet 1900. Och bara denna berättelse är faktiskt fascinerande när man tänker efter att detta liv kunde levas i vår lilla stad. Birgitta Lundblad ger oss en inblick i tidens ekonomiska och sociala leverne, där representation, umgänge och friluftsliv var viktiga inslag. Jag undrar när jag läser detta vad man gjorde på sin fritid om man hade några lustjakter eller segelbåtar och hur man vistades i naturen? Grosshandlare Kronberg tjänade sin förmögenhet genom försäljning av spannmål och genom att driva en maltfabrik. Efter hustruns död 1905 övertogs anläggningen av sonen Erik Kronberg och hans hustru Ninni. Erik Kronberg drev under några år också faderns fabrik. Sonen byggde efter sitt övertagande ut Engeltofta till nuvarande utseende. Tillbyggnaden utfördes i samma historiska stil som den ursprungliga byggnaden och det är troligt att Hedin medverkat även här skriver författaren. Hedin bodde i grannskapet på sommaren. Signerade ritningar eller andra dokument som styrker detta saknas. Under första världskriget gjorde Erik Kronberg förluster och hamnade på obestånd. Han avyttrade då successivt sina kvarvarande fastigheter. Och nu kom en rad nya ägare in i bilden.

Arkitekten

Engeltoftas arkitekt var den flitige stadsarkitekten Erik Alfred Hedin som Birgitta Lundblad och hennes bror redan skrivit en bok om 2007 (Erik Alfred Hedin-*Stadsarkitekten som byggde halva staden.*) Vi har lärt känna denne arkitekt som ytterst flyhänt och glad i att tillgripa en stor arsenal av nystilar från fall till fall. Elaka tungor brukade kalla detta för eklekticism där man osjälvständigt knyckte stilar från alla håll. Det är snarare fråga om en konstnärlig omvandling låt vara egensinnig men typisk för sin tid. Uppdragsgivarna brukade hur som helst bli väldigt nöjda. Det är högst troligt att den receptive Hedin fått inspiration från James Dickson bostad som uppfördes 1861 på egendomen Överås. De historiska nystilarna hörde tidsandan till och publicerades i tidskrifter. Hedins favorit var nygotik och ibland fornnordisk stil som i den egna villan. Men varför inte nyrenässans i Palladios efterföljd palladianismen?

Byggmästare var Nils Petter Andersson känd från många byggen i Gävle. Kronberg utökade även sin tomt genom ett markbyte med staden. En stor funktionalistisk veranda, ritad av stadsarkitekten Sven Henrik Wranér, tillkom 1938 med ny matsal, dansrotunda och kaféavdelning. Det finns således en arkitekturhistoria att berätta när man ser de olika ombyggnaderna. Det gör Birgitta Lundblads publikation värdefull.

Engeltofta har varit pensionat, semesterhem och restaurang. Fastigheten är sedan år 2005 klassad som ett värdefullt kulturhistoriskt arv genom ny detaljplan inklusive skyddsbestämmelser. Och den som vill veta mer bör absolut läsa Birgitta Lundblads publikation och söka sig dit en sommarkväll och glädjas åt ett hus i historiserande kanske lekfull stil.

Överås i Göteborgs kommun. Byggdes 1861.

Ganska likt Engeltofta kan man tycka.